

Totalitarizam — Crkva — — dostojanstvo čovjeka

U povodu 50-te obljetnice svršetka Drugog svjetskog rata i pobjede nad fašizmom Filozofsko-teološki institut DI, Filozofski fakultet DI u Zagrebu i Hrvatski povijesni institut u Beču organizirali su i održali od 24. do 25. studenog 1995. u Zagrebu znanstveni skup »Crkva za dostojanstvo čovjeka protiv totalitarizama XX. stoljeća«. Totalitarizam — Crkva — dostojanstvo čovjeka — tri stožerne teme oko kojih kruže sva predavanja. Želimo osvjetliti totalitarne sustave XX. stoljeća: fašizam, nacizam i komunizam pod raznim vidicima: istražiti razloge njihovog nastanka, pokazati njihove sociološko-političke oblike, staviti ih pod filozofsko-psihološku analizu i kritiku, ukazati na stav Katoličke crkve prema njima s posebnim osvrtom na naše prilike.

Stalo nam je do dostojanstva čovjeka, tim više što znamo da je bilo kultura u kojima se pojam čovjek primjenjivao samo na pripadnike vlastite skupine i vlastitog naroda. Stranca se nije smatralo čovjekom. On je barbar, rob, neprijatelj. Sâm Platon je dijelio ljude na Grke i barbare. Grci su posebna vrst ljudi, uzvišeniji od drugih, jer su ih, tobože, bogovi sazdali iz plemenitijeg materijala od ostalih. Aristotel je smatrao da su Grci po naravi stvoreni da vladaju, a drugi narodi da robuju. Svom nekadašnjem učeniku Aleksandru Velikom savjetovao je, da u osvajanju svijeta Grcima bude vođa, a barbarima oštar gospodar i da s njima postupa kao s biljkama i životinjama. Takva pojavnost u kulturnoj antropologiji zove se etnocentrizam. Sofisti su prvi koji su na temelju iste ljudske naravi počeli govoriti o jednakosti svih ljudi. Čovjek je po naravi kozmopolit i morao bi se posvuda osjećati kod kuće. »Domovina dobre duše cijeli je svijet« govorio je Demokrit. Stoici su preuzeli misli od sofista i tvrdili da za jednakost i zajedništvo ljudi nije odlučujuće podrijetlo nego misao, svjetonazor, vjernost zakonima. Zajedništvo ljudi utemeljeno na takvim načelima nazvali su rimski stoici humanitas. Ciceron suprotstavlja starom rimskom idealu »homo romanus« novi ideal »homo humanus«, a to je duhovno izgrađen i moralno profinjen čovjek. Više nije opreka Rimljanin ili barbar, nego čovjek — nečovjek i u Rimljana, i u barbara.

Do jednakosti i ravnopravnosti svih ljudi, Židovi i kršćani dolaze drugim putem, putem Objave. Budući da postoji samo jedan Bog, Stvoritelj i Sudac svih ljudi, svi su ljudi jednaki i ravnopravni. Budući da svi ljudi imaju isti konačni cilj, imaju jednako dostojanstvo i prava. Kršćani temelje dostojanstvo i jednakost ljudi i na Otajstvu utjelovljenja Sina Božjega. U tom svjetlu mogao je sv. Pavao tvrditi: »Nema tu više ni Židova ni Grka; nema više ni

roba ni slobodnjaka; nema više ni muškog ni ženskog, jer ste svi samo jedan u Kristu Isusu« (Gal 3,28).

U novijem vijeku prosuđivanje dostojanstva i jednakosti ljudi ide u dva smjera. Prosvjetiteljstvo ističe poput sofista i stoika istu narav i razum kao temelj jednakosti, ravnopravnosti i tolerancije među ljudima. Posebnosti, kako individualne tako i nacionalne drugotne su. Herder i romantika idu drugim smjerom tvrdeći da nema općeg, čisto naravnog, predkulturnog čovjeka. Svaki pojedinac i svaki narod postoji upravo po svojim posebnostima, po kojima se razlikuje od drugih. Stoga je za suživot među narodima potrebno te razlike uvažavati i potvrđivati. Apsolutizirane posebnosti dovode nas do totalitarizma o čemu nam govori naš znanstveni skup.

Marko Matić, SJ